

Toimetulekutoetus

Toimetulekutoetuse maksmine peaks olema ajutine abimeede, kuid statistika näitab, et 2018. aastal maksti toimetulekutoetust kõige sagedamini kaheteistkümnel järjestikkusel kuul (2533 juhul), seejärel ühel kuul (2260 juhul) või kahel kuul (1193 juhul).

Toimetulekutoetuse näol on tegemist viimase turvavõrguga, mida inimene saab kasutada siis, kui ei suuda töötamise või sotsiaalkindlustussüsteemide (pensionid, töövõimetoetus, töötuskindlustushüvitis, töötu toetus jne) abil tagada endale ja oma perele vahendeid esmavajaduste rahuldamiseks. Kuigi mõned riigid on seaduses sätestanud piirangud toimetulekutoetuse maksmise perioodi pikkuse või pikaajaliselt makstava toetussumma suuruse osas, ei näe me seda hea lahendusena eelmainitud põhjusel. Küll aga näeme, et KOV-id vajavad rohkem tuge selleks, et hakata kasutama ja sisustama seaduses olemasolevaid võimalusi inimeste võimestamiseks. Toetuse maksmine on sageli meede, mida kasutatakse teistest abimeetmetest eraldi ja see vajab muutmist. Seadus sätestab, et toimetulekutoetuse maksmisel tuleb hinnata inimest terviklikult, kuid seda tehakse erinevatel põhjustel (teadmatus, harjumus, liigne töökoormus jms) tegelikkuses pigem vähe.

Ka erandite ja kaalutusõiguse kasutamine võib KOV-ile esmalt keeruline tunduda, sest see on sisustamata ja läbi arutamata, mistõttu seda pigem ei kasutata.

Toimetulekutoetus kui abimeede peab olema efektiivsem, kohustama taotlejat rohkemaks, motiveerima KOV-i erinevate abimeetmete loomiseks (toimetulekuõpe, tööharjutus vms neile, kes ei ole suutelised püsivalt tööle asuma; alkoholisoõltlastele rehabilitatsioon jms).

Näeme, et alati ei ole kõige otstarbekam seaduse muutmine ja konkreetsete piirangute kehtestamine, vaid pigem tuleb selgitada julgustada seaduses loodud võimaluste kasutamist.

Kuna nii toimetulekutoetuse saajatel kui ka KOV sotsiaaltöötajatel võib olla keeruline mõista kõiki sotsiaalhoolekande seaduses sätestatud nõudeid ja asjaolusid toimetulekutoetuse osas, oleme kommenteerinud enim küsimusi tekitanud sätteid. Sageli tuleb toimetulekutoetuse menetlemisel võtta arvesse ka teisi seaduseid (nt haldusmenetluse seadus, sotsiaalseaduse üldosa seadus jne) ning sotsiaalhoolekande seaduses tehtud muudatuste seletuskirju.

Tegemist on abistava materjaliga, kuid lõpliku otsuse langetamine võttes arvesse konkreetse juhtumi üksikasju, jääb KOV-ile. Kahtluste ja küsimuste korral on võimalik seaduse tõlgendamise kohta selgitusi küsida.

Sotsiaalhoolekande seaduse 8. jagu:

§ 131. Toimetulekutoetus

- (1) Toimetulekutoetuse eesmärk on isikute iseseisvat toimetulekut soodustava ajutise abimeetmena leevendada abi vajavate isikute ja perekondade materiaalsel puudust, tagades minimaalsed vahendid esmavajaduste rahuldamiseks.

Toimetulekutoetus on vaesuse leevendamise abinõu, mis peaks tagama vaid **kõige minimaalsema** ehk vaid esmavajadused ja sellest lähtub kogu toimetulekutoetuse kontseptsioon. See ei võta arvesse nt ravimite vajadust või muud konkreetset inimese vajadust, vaid on üldiseks turvavõrguks.

- (2) Toimetulekutoetust on õigus saada üksi elaval isikul või perekonnal, kelle kuu netosissetulek pärast käesoleva seaduse § 133 lõigetes 5 ja 6 sätestatud tingimustel arvestatud eluasemekulude mahaarvamist on alla kehtestatud toimetulekupiiri.

Üldine valem toimetulekutoetuse arvestamiseks on järgmine:

toimetulekutoetus = pereliikmete toimetulekupiir + eluaseme normkulu - sissetulekud.

01.06.2018 tegi Riigikohus lahendi nr 3-16-1759, milles tõstatatakse muu hulgas sissetuleku ja netosissetuleku kontseptsioon ja vaadatakse seda sotsiaalhoolekande seaduse (edaspidi SHS) valguses. **Riigikohus jõudis seisukohani, et sissetulekuks saab pidada raha, mida inimene reaalselt kasutada saab.** See tähendab, et kui inimene maksab oma sissetulekust kodulaenu, siis ta tegelikkuses saab seda raha kasutada – ta on otsustanud maksta sellest kodulaenu, et tal oleks kodu. Kui aga kohtutäitur (edaspidi KT) on arestinud inimese sissetuleku, sest inimesel on täitemenetlusvõlgnevused, siis seda osa ei saa kohtulahendi valguses pidada inimese sissetulekuks. Isegi kui raha laekub inimese arveldusarvele, aga on täitemenetluse seadustikule (edaspidi TMS) tuginedes arestitud, ei saa inimene seda kasutada.

Selle pinnalt tõusetuvad alati võrdsuse küsimused – kodulaenu toimetulekutoetusest ei kompenseerita, aga täitemenetlusvõlgnevusi ei arvestata sissetulekuks (sh ka maksmata kodulaenust võib ühel hetkel saada täitemenetlus). Toimetulekutoetus peab tagama minimaalse sissetuleku ja siinkohal on oluline, kas inimene saab veel midagi ette võtta, et omale need vahendid tagada või mitte. Kui asi on jõudnud täitemenetlusse, siis enam ei saa. KOV-il on võimalus kaaluda, kas suudab abistada kodulaenuga hätta sattunud pere toetada mõne muu, näiteks kohaliku toetusega (eriti kui KOV-il ei oleks võimalik vajaduse tekkimisel antud perele eluaset tagada). Seda osa KOV-e ka teevad.

Riik ei kompenseeri kodulaenu tagasimakseid, mille eesmärgiks on soetada kinnisvara.

- (3) Toimetulekupiiri üksi elavale isikule või perekonna esimesele liikmele kehtestab Riigikogu igaks eelarveaastaks riigieelarvega. Toimetulekupiiri kehtestamisel lähtutakse minimaalsetest tarbimiskuludest toidule, riietusele ja jalanõudele ning muudele kaupadele ja teenustele esmavajaduste rahuldamiseks. Uus toimetulekupiir ei või olla väiksem kehtivast toimetulekupiirist.

2018. aastal oli toimetulekupiir 140 eurot ning elatusmiinimum oli Statistikaameti andmetel 207 eurot (eluasemekuludeta 132 eurot). Seega ületas toimetulekupiir antud aastal eluasemekuludeta elatusmiinimumi 8 euro võrra.

Samas tuleb arvesse võtta, et käesolevalt kasutuses olevat elatusmiinimumi metoodikat ei ole uuendatud üle 10 aasta, mistõttu ei pruugi see peegeldada tänase ühiskonna reaalseid vajadusi.

Sellest tulenevalt viis 2018. aastal Poliitikauuringute Keskus Praxis Riigikantselei ja Sotsiaalministeeriumi tellimusel läbi **analüüsi elatusmiinimumi meetodika mõjust majanduslikule toimetulekule**. 2018. aasta lõpus valminud analüüsist ilmnes, et **2016. aastal oleks Praxise hinnangul üheliikmelise leibkonna elatusmiinimum pidanud 200 euro asemel olema ligi 250 eurot** (sh eluasemekulud). **Elatusmiinimumi oluline suurenemine tulenes peamiselt toitumissoovituste ja individuaalsete mittetoidukulutuste meetodika muutmisest**. Kasutades Rahandusministeeriumi tarbijahinnaindeksi prognoose, oleks seega 2019. aastal elatusmiinimum 275 eurot kuus (ilma eluasemekuludeta ca 199 eurot). Täna on toimetulekupiir 150 eurot, mistõttu peab jätkuma järkjärguline toimetulekupiiri vastavusse viimine elatusmiinimumiga (ilma eluasemekuludeta). Sotsiaalministeerium toimetab selle nimel, et alates järgmisest aastast oleks Statistikaametil võimalik võtta kasutusse elatusmiinimum, mis vastab Praxis-e analüüsist selgunule.

Samuti tuleb silmas pidada, et nagu SHS § 3 sätestab, on toimetulekupiiri kehtestamine (sh suurendamine) poliitiline otsus, mida saab teha poliitilise valmisoleku ning vajalike ressursside olemasolu korral.

(4) Perekonna teise ja iga järgmise täisealise liikme toimetulekupiir on 80 protsenti perekonna esimese liikme toimetulekupiirist.

(5) Perekonna iga lapse toimetulekupiir on 120 protsenti perekonna esimese liikme toimetulekupiirist.

[\[RT I, 28.12.2017, 8](#) - jõust. 01.01.2018]

Eesti on väikse riigina võtnud suuna, et eelkõige on kõrgendatud huvi all lapsed ja lastega pered, mistõttu on suurem ka laste toimetulekupiir. Kõrgem toimetulekupiir tuleneb ka sellest, et 2018. aastal kaotati vajaduspõhine peretoetus, mis ei täitnud oma eesmärki – ei vähendanud laste vaesust oluliselt (pered ei tulnud taotlema toetust ja kui tulid, sai neist suurem osa ka toimetulekutoetust, mistõttu toimus kahe riikliku toetusmehhanismi dubleerimine).

(6) Kui laps saab toimetulekutoetuse taotlemise kuul 18-aastaseks, loetakse teda käesoleva paragrahvi lõike 5 tähenduses lapseks.

Rakendatakse perele soodsamat varianti, kus 18-aastaseks saamise kuul saab selle pereliikme eest veel viimast korda toetust 120% ulatuses toimetulekupiirist.

(7) Toimetulekutoetuse määramisel loetakse perekonnaliikmeteks samas eluruumis elavad ühise majapidamisega:

- 1) abielus või abieluga sarnanevas suhtes olevad isikud;
- 2) esimese ja teise astme alanejad ja ülenejad sugulased;
- 3) muud isikud, keda seob ühine kodune majapidamine.

Ennekõike on oluline see, et need inimesed, kes koos elavad, ka majandavad ühiselt. Kui näiteks pensionär üürib oma korterist üht tuba võõrale inimesele, siis ei saa neid pidada leibkonnaks või pereks. Neil mõlemal võib olla õigus toimetulekutoetusele, kuid sel juhul tuleb tõendada, et nad ei majanda koos ning ka eluasemekulusid makstakse eraldi/pooleks.

Kui aga näiteks elavad koos kaks õde, kellest üks käib tööl ja teine koolis ning kuigi ülalpidamiskohustust teineteise ees õdedel ei ole, majandatakse koos, siis on nad toimetulekutoetuse mõistes pereliikmed. Kokkuvõttes loeb see, kas koos elavate inimeste puhul on tegemist ühise majapidamisega (raha nõ ühises kasutuses).

Kui korterisse on kirjutatud sisse veel mõni inimene, kes tegelikult seal ei ela, ei ole ta pereliige ja kui keegi jällegi elab antud pinnal ja majandatakse koos, aga ta ei ole korterisse sisse kirjutatud, siis on ta sellegi poolest pereliige. Selle välja selgitamiseks on KOV-idel HMS-ist tulenevalt tõendamiskohustus, mille kohaselt tuleb välja selgitada olulised nüansid ja asjaolud menetluses (nt kodukülastus, vestlus naabriga, vestlus korterisse sissekirjutatuga, kes seal väidetavalt ei ela jms).

(8) Toimetulekutoetuse määramisel loetakse perekonna koosseisu kuni 24-aastane põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses õppiv õpilane ja kuni 24-aastane ülikoolis, rakenduskõrgkoolis või kutseõppeasutuses õppiv üliõpilane juhul, kui tema rahvastikuregistrisse kantud elukoha aadressiandmed langevad kokku käesoleva paragrahvi lõikes 7 nimetatud perekonnaliikmete elukoha aadressiandmetega.

Ühel hetkel sai väga suur hulk üliõpilasi toimetulekutoetust, sest nende ainsaks sissetulekuks oli näiteks stipendium või ei olnud sedagi. Nii muutus toimetulekutoetus pigem hariduse toetamise meetmeks, milleks tegelikult on teised meetmed ette nähtud – nt majanduslik toetus jms. Seega otsustati siduda õpilaste toimetulekutoetuse saamine asjaoluga, kas ka nende pere saab toimetulekutoetust, sest tegemist on vaesuse leevendamise meetmega. Õpilasi ja üliõpilasi peaks ennekõike toetama pere ja kui pere seda ei suuda (vajavad ise toimetulekutoetust), siis aitab riik.

Sellist vanuselist piiritlust kasutavad ka mitmed teised riigid (nt Leedu, Bulgaaria) ja sarnast 24-aasta vanusepiiri kasutatakse ka õppetoetuste ja õppelaenu seaduses vajaduspõhise õppetoetuse määramisel. Tegemist on kokkuleppelise vanusega, mis ei lähtu isiku individuaalsetest eripäradest, vaid lähtutud on eeldusest, et õpilane ja üliõpilane on perega seotud seni, kuni õpitakse ning pere toetab oma järeltulijat ka juhul, kui enam koos ei elata.

Kui sellisel kuni 24-aastase õpilasel/üliõpilasel on eraldi eluasemekulud (nt ühiselamu üürikulu), siis arvestatakse neid perekonnale toimetulekutoetuse määramisel täiendava kuluna selliselt, et perekonna kohta arvestatud eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normile lisatakse 18 m² pinda õppuri kohta.

Toimetulekutoetust on õigus saada ka neil välismaalastest õpilastel/üliõpilastel, kelle perekonnaliikmed (vanemad) ei ela Eestis. Sellisest õpilasteks/üliõpilasteks võivad olla näiteks isikud, kellele Eesti riik on andnud rahvusvahelise kaitse, aga ka lihtsalt siin õppivad õpilased, kes on sattunud raskustesse.

Samas ei maksta toimetulekutoetust sellise õppiva pereliikme eest, kes õpib välismaal, sest toimetulekutoetuse taotlemise eelduseks on see, et inimene elab Eestis.

(9) Kuni 24-aastasel õpilasel, kes õpib põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses ja kuni 24-aastasel üliõpilasel, kes õpib ülikoolis, rakenduskõrgkoolis või kutseõppeasutuses ning kelle rahvastikuregistrisse kantud elukoha aadressiandmed ei lange kokku käesoleva

paragrahvi lõikes 7 nimetatud perekonnaliikmete elukoha aadressiandmetega, on õigus saada toimetulekutoetust oma rahvastikuregistrijärgse elukoha kohaliku omavalitsuse üksusest, kui tema perekonnale määrati toimetulekutoetus eelmisel või jooksval kuul.

Kui pere on näiteks sisse kirjutatud Tartusse ja üliõpilane hoopis Tallinna ühiselamusse, saab see kuni 24-aastane üliõpilane toetuse Tallinnast, aga seda vaid juhul, kui tema pere on eelmisel või jooksval kuul saanud toimetulekutoetust Tartust (seda saab sotsiaaltöötaja STAR-i kaudu kontrollida).

(10) Kui õpilane või üliõpilane saab toimetulekutoetuse taotlemise kuul 25-aastaseks, ei kohaldata tema suhtes käesoleva paragrahvi lõikeid 8 ja 9.

Seega, kui üliõpilane saab jooksval kuul 25-aastaseks, rakendatakse tema suhtes soodsamat varianti ning tema saab taotleda toimetulekutoetust oma perest eraldiseisvalt (juhul, kui ta ei ela ega majanda oma perega koos).

(11) Õpilase ja üliõpilase suhtes, kes on abielus või lapse vanem või eestkostja, ei kohaldata käesoleva paragrahvi lõikeid 8 ja 9, kui õpilase või üliõpilase tegelik elukoht erineb käesoleva paragrahvi lõikes 7 nimetatud perekonnaliikmete tegelikust elukohast.

Nemad saavad toimetulekutoetust taotleda oma perekonnast eraldi, sest on loonud uue perekonna.

(12) Eestkostetavat, kelle eestkostjaks on temaga koos elav perekonnaliige, ei loeta toimetulekutoetuse määramisel perekonnaliikmeks.

Riigikohtu 05.05.2014 otsuse nr 3-4-1-67-13 (punkt 46) kohaselt tuleb eestkostetavat alati perest eraldisesiva subjektina vaadelda. Kohus leidis, et *juhul, kui puudub kohtulahend, mis mõistaks eestkostetavalt eestkostja kasuks välja elatise või muu tasu, välistab perekonnaseadus § 183 lg 3 (eestkostja peab hoidma enda ja eestkostetava vara eraldatuna ega tohi kasutada eestkostetava vara oma huvides) võimaluse, et eestkostjale toimetulekutoetuse määramisel võetakse arvesse lisaks eestkostja sissetulekule ka eestkostetava sissetulek.*

Eestkostja võib taotleda toimetulekutoetust nii iseendale kui ka oma eestkostetavale, kuid peab seda tegema eraldi. Sellisel juhul saab näiteks eluasemekulusid hüvitada mõlema taotleja puhul pooles ulatuses (pool eestkostjale, pool eestkostetavale).

§ 132. Toimetulekutoetuse taotlemine

(1) Toimetulekutoetuse taotleja esitab **jooksva kuu eest** toimetulekutoetuse saamiseks taotluse hiljemalt kuu viimaseks tööpäevaks **kohaliku omavalitsuse üksusele, kelle haldusterritooriumil asub tema tegelik elukoht.**

[[RT I, 28.12.2017, 8](#) - jõust. 01.01.2018]

Toimetulekutoetus on üks vähestest meetmetest, mille osas rahvastikuregistri (edaspidi RR) kanne ei mängi rolli. Tegemist on riikliku toetuse ja arvestusliku kuluga ehk et KOV, kes toetuse välja maksab, saab selle riigilt tagasi. Eesmärgiks on, et inimene, kes toimetulekutoetust vajab,

saab toetust talle võimalikult lähedalt – ta ei pea selleks kulutama niigi väheseid ressursse, et Eesti teise otsa sõita, kui tema RR-kanne on miskipärast seal. Ka RR-kandeta Eesti kodanik või elamisloa alusel siin elav inimene võib saada toimetulekutoetust sellest KOV-ist, kus ta peatub, töötab vms.

Kui inimesel on suvila ja korter erinevates kohalikes omavalitsustes, peaks ta toetust taotlema sellelt KOV-ilt, kus ta parasjagu elab ja kelle piirkonnas asuva eluaseme kulude kompenseerimist ta taotleb. Näeme, et KOV-ide jaoks on osutunud keeruliseks sellistel juhtudel toetuse maksmine, kuid rõhutame, et riikliku toetuse puhul ei ole niivõrd oluline see, kes toetuse välja maksab, kuivõrd see, et inimese saaks talle vajaliku ja õigustatud abi.

Toimetulekutoetuse saajate ringi paneb paika sotsiaalseadustiku üldosa seadus (edaspidi SÜS) § 3 lg 1: Sotsiaalseadustikus sätestatud õigused ja kohustused on **Eestis elaval Eesti kodanikul, pikaajalise elaniku elamisloa või alalise elamisõiguse alusel Eestis elaval välismaalasel ning tähtajalise elamisloa või tähtajalise elamisõiguse alusel Eestis elaval välismaalasel**. Seaduses sätestatud juhul on sotsiaalseadustikus sätestatud õigused ja kohustused ka muul isikul.

SÜS-is toodute ringi võib KOV **oma teenuste ja toetuste puhul laiendada**, kuid riiklike toetuste/teenuste puhul kehtib see ring. *Seega, nt kui inimese elamisloa kaotab kehtivuse, ei ole alust toimetulekutoetust maksta enne, kui õiguslik alus riigis viibimiseks on taas olemas. See ei tähenda, et inimese võib jätta abita, vaid vajadusel tuleb abi tagada KOV eelarvelisest vahenditest, sh vältimatu abi näol või ühekordse toetuse näol.*

(1¹) Käesoleva paragrahvi lõike 1 tähenduses loetakse isiku tegelikuks elukohtaks:

- 1) rahvastikuregistrisse kantud elukoht;
- 2) rahvastikuregistrisse kantud lisa-aadressi järgne elukoht;
- 3) rahvastikuregistrisse kantud viibimiskoht või
- 4) muu elukoht.

[[RT I, 17.11.2017, 1](#) - jõust. 01.01.2019]

Kui inimesel puudub RR-i kohaselt elukoht (seoses rahvastikuregistri seaduse muudatustega 2019. aastal jäi hulk inimesi ilma KOV täpsusega sissekirjutusest), ei ole see aluseks toetuse maksimisest keeldumiseks, vaid toetust makstakse selle KOV-i poolt, kus inimene realselt viibib ja toimetab. Loomulikult tuleb inimese tähelepanu juhtida sellele, et RR kanne tuleks korda teha, vajadusel kanda inimene registrisse KOV täpsusega. Oluline on aga, et RR kanne ei ole aluseks toetuse maksimisest keeldumiseks.

(2) Taotluses märgib taotleja käesoleva seaduse § 131 lõigete 7 ja 8 järgi toimetulekutoetuse määramisel arvesse võetavate isikute nimed, nende isikukoodi või sünniaja ja sotsiaalse seisundi.

Sotsiaalse seisundi sisestamine STAR-i korrektselt on oluline (lisaks riikliku statistika saamisele) seetõttu, et see on aluseks erinevate erandite rakendamiseks, kui inimesel tekib selleks õigus (näiteks töise sissetuleku erand, õpilase teenitud töötasu erand, eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normi suurus jms).

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud taotlusele lisatakse dokumendid, mis tõendavad üksi elava isiku või perekonnaliikmete eelmisel kuul saadud netosissetulekuid ja makstud elatise suurust. Kui mõne sissetuleku liiki või suurust ei ole võimalik dokumentaalselt tõendada, kinnitab toimetulekutoetuse taotleja seda oma allkirjaga.

Saadud elatis on arvestatav sissetulekuna ning makstud elatis on summa, mis arvestatakse inimese sissetulekust maha toimetulekutoetuse menetlemisel. Elatist võib maksta siis, kui see on kohtulikult välja mõistetud, aga ka siis, kui seda makstakse omavahelise kokkuleppe alusel.

Siinkohal on alati oluline rõhutada, et valeinfo andmisel tehakse inimese suhtes **SÜS § 31 lg 1** alusel tagasinõue. Tagasinõude võib jätta ka tegemata, kui KOV leiab, et selle tegemine ei ole mõistlik (SÜS § 31 lg 3) ning samuti võib tagasinõude asemel teha tasa-arvestust. Tasa-arvestust ei tohi aga teha toimetulekutoetusest, kuivõrd see on täitemenetluse seaduse (§ 131) alusel sissetulek, millele ei tohi sissenõuet pöörata, kuid tasa-arvestust võib teha mõne muu KOV-i poolt makstava toetuse arvelt (SÜS § 34 lg 2).

(4) Kui taotleja soovib, et toimetulekutoetuse määramisel võetaks arvesse ka eluasemekulud, lisab ta taotlusele dokumendid, mis tõendavad:

- 1) **eluruumi kasutamise õigust** – need esitatakse esmapöördumisel ning eluruumi kasutamise õigusliku aluse muutumisel;
- 2) käesoleva seaduse § 133 lõikes 5 nimetatud jooksva kuul tasumisele kuuluvaid eluasemekulusid.

Selleks, et toimetulekutoetuse määramisel oleks võimalik võtta arvesse ka eluasemekulusid, peab toetuse taotleja esitama dokumendi, mis tõendab eluruumi kasutamise õiguslikku alust. Eluruumi kasutamise õiguslikeks alusteks on näiteks omandiõigus eluruumile või leping, mille alusel isikul tekib õigus kasutada eluruumi või ühte osa eluruumist.

(4) Eluruumi kasutamise õiguslikuks aluseks ei loeta lepingut, mis on sõlmitud käesoleva seaduse § 131 lõikes 7 või 8 nimetatud isikute endi vahel.

Üürileping ei saa olla alaneja ja üleneja või abielus olevate inimeste vahel. Samas võib olla nende vahel sõlmitud nõusolek, et antud elamispiinda tohib toetuse taotleja kasutada. Üürileping on miski, millest tulenevalt võib küsida üüri, kuid üüri toimetulekutoetuse raames sellisel juhul ei kompenseerita. Kasutuslepingu või nõusoleku alusel saab aga kompenseerida teisi eluasemekulusid (va üür). Samas tuleks sellistel juhtudel arvesse võtta ka seda, et ülenejatel ja alanejatel ning abikaasadel on perekonnaseadusest tulenevalt teineteise suhtes ülalpidamiskohustus ning ka selle õiguse välja nõudmine võib osutada piisavaks, et tagada inimese või pere toimetulek.

(6) Toimetulekutoetuse esmakordse taotlemise või käesolevas lõikes esitatud loetellu kuuluvate esemete koosseisu muutumise korral esitab taotleja lisaks käesoleva paragrahvi lõigetes 1, 3 ja 4 nimetatud dokumentidele kirjaliku loetelu, milles on nimetatud järgmised taotleja enda ja tema perekonna kasutuses või omandis olevad esemed:

- 1) kinnisasjad ja vallasasjadest eluruumid;
- 2) sõidukid liikluseaduse tähenduses;
- 3) väärtpaberid väärtpaberituruseaduse tähenduses.

(7) Toimetulekutoetust ei määrata isikule, kellele osutatakse väljaspool kodu ööpäevaringselt osutatavat üldhooldusteenust, ööpäevaringset majutust sisaldavat erihoolekandeteenust või asendushooldusteenust, samuti isikule, kes viibib kinnipeetava või vahistatuna kinnipidamisasutuses.

[RT I, 28.11.2017, 2 - jõust. 01.01.2018]

Miks sellistele inimestele toetust ei maksta, seisneb selles, et nad on riiklikul ülalpidamisel. Üldhooldekodu puhul tasuvad teenuse eest enamasti teenust saav isik, tema lähedased ja vajadusel KOV.

Siia alla võib, aga ei pea kuuluma **ajateenija**. Kuigi ajateenija on ajateenistuses ja saab ka riigilt toetust, siis tuleb KOV-il otsustada, kas temale toimetulekutoetuse maksmine on mõistlik ja põhjendatud või mitte. Samamoodi tuleks kaaluda, kas teda tasub võtta toetust taotleva pere liikmena arvesse või ei. Kui ajateenija võtta pereliikmena arvesse (nt käib väga sageli kodus), siis tuleb ka talle makstav toetus võtta arvesse pere sissetulekuna.

Kui otsustada toetuse maksmist, siis tuleks kaaluda, millised oleks tagajärjed, kui ei makstaks toetust. Uurida HMS-ist tuleneva tõendamiskohustuse raames, kas keegi elab ajateenija korteris, kui tema ise on ajateenistuses. Kas kasutatakse vett, elektrit jms. Kas saaks üürile anda korteri? Kui ei saa, millised oleks tagajärjed, kui toetust ei maksta ajateenijale? Kas ta võiks kodu kaotada või jääda võlgadesse ja vajada KOV-ilt edaspidi suuremat toetust (nt eluaseme tagamist). Ehk et siin on KOV-il otsuse langetamisel kaalutusruum.

§ 133. Toimetulekutoetuse arvestamise alused

- (1) Toimetulekutoetuse arvestamise aluseks on üksi elava isiku või perekonna kõigi liikmete eelmise kuu netosissetulek, millest arvestatakse maha makstud elatis, jooksva kuul tasumisele kuuluvad eluasemekulud ning kehtestatud toimetulekupiir.

Elatist makstakse seaduse kohaselt ülalpidamiskohustuse täitmiseks teisele isikule, mistõttu on see toimetulekutoetuse arvestamise alustes erandina välja toodud kohustusena, mida inimene peab täitma ja mis arvestatakse sissetulekust maha.

Muus osas on tänane praktika Riigikohtu 01.06.2018 lahendist nr 3-16-1759 lähtudes, et täitemenetluse raames ära võetavaid summasid ei saa pidada sissetulekuks, mistõttu ei ole neid võimalik ka netosissetulekust maha arvata (vastavasisuline selgitus- ja juhendkiri on KOV-idele saadetud 11.01.2019).

Samas tuleb veenduda, et abivajaja ei ole vabatahtlikult sõlminud ebasoodsat kokkulepet KT-ga (näiteks on nõustunud kogu oma sissetuleku kandma KT-le ja siis taotleb toimetulekutoetust – eesmärgiks võlgnevuse kiirem tasumine). Samuti, kui KT on ära võtnud inimese sissetulekuid, mis ei kuulu arestimisele (TMS § 131 lg 1), tuleks ennekõike teha taotlus enamvõetu tagastamiseks. Seetõttu on mõistlik, nagu juhendkirigi soovitas, siduda sellises olukorras toimetulekutoetuse saajad võlanõustamisteenusega, sest võlanõustajatel on vastav ettevalmistus niisuguste küsimustega tegelemiseks.

(1¹) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud eelmise kuu netosissetulekuks loetakse eelmisel kalendrikuul saadud sissetulek või põhjendatud juhtudel taotluse esitamisele eelnenud

30 kalendripäeva

jooksul

saadud

sissetulek.

[[RT I, 28.12.2017, 8](#) - jõust. 01.01.2018]

30 päeva variant on võimalusena sisse toodud selleks, et pakkuda inimesele põhjendatud juhtudel temale soodsamat abistamist. Kui inimene sai näiteks detsembri alguses novembri eest oma viimase palga, siis see tuleks toimetulekutoetuse mõistes võtta jaanuaris sissetulekuna arvesse. Samas on nüüd teada, et jaanuaris see inimene enam sissetulekut ei saa ja kui lähtuda eelmise kuu definitsioonist, ei saaks inimene toetust, kuigi reaalselt tal enam vahendeid ei ole, millest elatuda. Siis on võimalik võtta arvesse eelmised 30 päeva ja toetust siiski maksta. Samas ei ole siin tegemist inimeste eneste subjektiivse arvamusega, et tema puhul on põhjendatud selle erisuse kasutamine, vaid lähtuda tuleb konkreetsetest asjaoludest ja faktidest. See, et sellise skeemiga oleks inimesel näiteks võimalik saada rohkem toetust, ei ole põhjendus erisuse kasutamiseks. Küll aga on põhjenduseks see, et pere jääks sel kuul hätta, kui eelmise kuu sissetulek arvesse võtta.

Kui seda varianti rakendama hakatakse, tuleb seda jätkata nii kaua, kuni inimene vähemalt ühel kuul ei saa toimetulekutoetust. Kui seejärel inimene jälle toimetulekutoetust saada hakkab, siis saaks taas toimetulekutoetuse menetlemisel tavapäraselt arvesse võtta eelmise kuu sissetulekut. Põhjuseks see, et kahel korral ei saa võtta arvesse sama perioodi sissetulekut.

(2) Toimetulekutoetuse arvestamisel ei arvata üksi elava isiku või perekonna sissetulekute hulka:

1) riigi- või kohaliku omavalitsuse üksuse eelarve vahenditest makstud ühekordseid toetusi;

[[RT I, 28.12.2017, 8](#) - jõust. 01.01.2018]

Ühekordselt makstavateks toetusteks, mida sissetulekute hulka ei arvata, on näiteks KOV makstav täiendav sotsiaaltoetus, sünnitoetus, matusetoetus. Toetused, mida makstakse riigi- või KOV vahenditest regulaarselt, mitte ühekordselt (näiteks hooldajatoetus, lapsehooldustasu, üksikvanema lapse toetus), arvatakse toetuse taotlemisel perekonna sissetulekute hulka.

2) kohaliku omavalitsuse üksuse õigusaktide kohaselt perekonna sissetulekust sõltuvaid või konkreetse teenuse kulu kompenseerimiseks määratud kohaliku omavalitsuse eelarve vahenditest makstud perioodilisi toetusi;

KOV-i perioodiliselt makstavateks perekonna sissetulekust sõltuvateks toetusteks on enamasti näiteks lasteaia ja koolilõuna toetus, samuti lasteaia kohamaksu toetus. Konkreetse teenuse kulu kompenseerimiseks määratud perioodiliseks toetuseks saab aga pidada näiteks KOV-i makstavat lapsehoiutoetust.

3) puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstud toetusi, välja arvatud puudega vanema toetus;

Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel makstavateks toetusteks, mida toetuse taotlemisel perekonna sissetulekuna ei arvestata, on puudega lapse toetus, puudega tööealise inimese toetus, puudega vanaduspensioniealise inimese toetus, õppetoeetus, töötamistoetus, rehabilitatsioonitoetus ja täienduskoolitustoetus. Puudega vanema toetus, mida makstakse samuti puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel, arvestatakse aga perekonna sissetulekute hulka.

4) riigi tagatisel antud õppelaenu;

5) tööturuteenuste ja -toetuste seaduse alusel või struktuuritoetuste vahenditest

makstud stipendiumi ning sõidu- ja majutustoetust;
[RT I, 28.12.2017, 8 - jõust. 01.01.2018]

Stipendiume ning toetuseid, mida ei maksta tööturuteenuste- ja toetuste seaduse alusel ega struktuuritoetuste (nt Euroopa Sotsiaalfond) vahenditest ning mis ei kuulu ka riigi- või KOV eelarve vahenditest makstavate ühekordsete toetuste alla, võib, kuid ei pea kohalik omavalitsus arvata toimetulekutoetuse arvestamisel perekonna sissetulekute hulka.

6) õppetoetuste ja õppelaenu seaduse alusel makstud põhitoetust, vajaduspõhist õppetoetust, vajaduspõhist eritoetust ja õppeasutuse moodustatud eritoetuse fondi vahenditest makstud toetust;

[RT I, 28.12.2017, 8 - jõust. 01.01.2018]

7) [kehtetu - RT I, 28.12.2017, 8 - jõust. 01.01.2018]

8) [kehtetu - RT I, 28.12.2017, 8 - jõust. 01.05.2018]

9) töist sissetulekut, mille on saanud põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppe tasemeõppes õppiv keskhariduseta laps kuni 19-aastaseks saamiseni või pärast 19-aastaseks saamist kuni jooksva õppeaasta lõpuni või õpilase kooli nimekirjast väljaarvamiseni.

[RT I, 28.12.2017, 8 - jõust. 01.01.2018]

Selle muudatuse eesmärgiks on julgustada noori ametlikult töötama. Kui nende töötasu võtta arvesse pere sissetulekuna, pärsib see noore motivatsiooni töötada, aga seaduse looja eesmärk on see, et inimesed mõistaks, et töötamine on parim kaitse vaesuse vastu ja et nendest pikki aastaid toimetulekutoetust saavatest peredest kasvaks siiski noored, kes tajuvad töötamise väärtust.

(2¹) Kui toimetulekutoetuse taotleja või toetust taotleva perekonna liige hakkab saama töist sissetulekut ning enne seda oli talle vähemalt kahel järjestikusel kuul määratud toimetulekutoetus, mille arvestamisel ei võetud arvesse töist sissetulekut, ei arvata töise sissetuleku saamisele vahetult järgnevatel kuudel toimetulekutoetuse arvestamisel üksi elava isiku või perekonna sissetulekute hulka:

1) kahel kuul 100 protsenti töisest sissetulekust ja

2) seejärel neljal kuul 50 protsenti töisest sissetulekust.

[RT I, 28.12.2017, 8 - jõust. 01.01.2018]

Antud erand **kehtib vaid töisele sissetulekule** ehk et hüvitised, sh ajutine haigushüvitis ei kuulu siia alla. Erandi puhul on oluline, et kui see rakendub, siis on sellest hetkest alates inimesel kuus järjestikust kuul võimalik erandit kasutada. Ei ole vahet, kas inimene töötab kuus kuud järjest ühel töökohal, vahepeal vahetab tööd või on koguni töötu vms. Oluline on, et **kuus kuud kehtib erandi periood ja pole vahet, mitu korda tuleb inimene selle aja jooksul toetust taotlema**. Võib-olla taotleb inimene toetust ainult esimesel kahel kuul, aga võib-olla ka kõigil kuuel kuul. Samuti on oluline, et see erand ei ole KOV kaalutusotsus, vaid seadusest tulenev õigus. Pole oluline, kas inimene hakkab saama 200 või 2000 eurot palka. Suure palga puhul on väga tõenäoline, et erandit saab vaid kahel esimesel kuul ja ka siis ei pruugi inimene tulla toetust taotlema.

Lisaks on sellele erandile õigus igal pereliikmel ehk et samal ajal võib erandit saada nii isa kui ka ema või ka muu pereliige.

(2²) Käesoleva paragrahvi lõikes 2¹ sätestatud kohaldatakse toimetulekutoetuse arvestamisel ühel korral 24 kuu jooksul lõike 2¹ kohaldamisest arvates. [RT I, 28.12.2017, 8 - jõust. 01.01.2018]

Kahe aastane periood hakkab jooksma kuust, mil esmakordselt erandit saadakse.

(2³) Tõiseks sissetulekuks käesoleva paragrahvi lõike 2 punkti 9 ja lõike 2¹ tähenduses loetakse tasu, mis on saadud töö- või teenistussuhtes või võlaõigusliku teenuse osutamise lepingu alusel, samuti füüsilisest isikust ettevõtja ettevõtlusest saadud tulu. [RT I, 28.12.2017, 8 - jõust. 01.01.2018]

(3) Lisaks käesoleva paragrahvi lõigetes 2 ja 2¹ nimetatule võib kohaliku omavalitsuse üksus toimetulekutoetuse arvestamisel üksi elava isiku või perekonna sissetulekute hulka mitte arvata:

1) õppimist ja töötamist soodustavaid stipendiume ning toetusi;

Siin võib KOV ise sisustada, kuidas erandite võimalust kasutada soovib. Kas lähtuda pigem varasemast tõlgendusest, mis lähtud stipendiumite ja toetuste osas sellest, kas need on sihtotstarbelised (mingiks kindlaks otstarbeks ette nähtud) või on neid võimalik kasutada esmavajaduste rahuldamiseks. Varasemalt, enne 2018, ei olnud võimalik jätta sissetulekuna arvesse võtmata stipendiumi, mis ei olnud sihtotstarbeline – nt hea õppimise või mingi konkreetse valdkonna hariduse omandamise soodustamise stipendium. Nüüd on see kaalutusotsuse tegemisega võimalik. KOV peab otsustama, kuidas nende KOV-is toimitakse ja millele tuginedes töötajad otsused teevad. Individuaalsuse aspekt peab ikka sisse jääma, aga sotsiaaltöötajad vajavad raamistikku, milles tegutseda ja millest lähtuda.

Mõistlikud võiksid olla näiteks sellised variandid (nimekiri ei ole ammendav):

1. Kui stipendiumid ja toetused võtta sissetulekuna arvesse, siis on KOV jätkuvalt seisukohal, et kuna toimetulekutoetuse näol on tegemist minimaalsete vahendite tagamisega, ei ole mõistlik arvata mitte sihtotstarbelisi stipendiume sissetulekute alt välja, sest neid saabki kasutada esmavajaduste katmiseks.

2. Samas võib olla KOV seisukohal, et kuna stipendiume saavad pigem need, kes ise ongi tublid ja pingutavad enam, võiks neile luua erisuse ja soodsamad tingimused.

3. Võib-olla aga sisustab KOV selle nii, et ei võta sissetulekuna arvesse vaid nende tudengite stipendiumeid, kes samal ajal töötavad kooli kõrvalt, motiveerides inimest õppima heade tulemustele.

Alternatiive võib olla teisigi, kuid oluline on, et KOV need enda jaoks lahti mõtestaks ja sotsiaaltöötajatele oleks selgemad suunised, kuidas sellistes olukordades käituda.

2) konkreetse kulu või kahju katmiseks saadud hüvitisi;

Ka selle punkti juures on KOV-il võimalus kaaluda, kas üht või teist sihtotstarbelist toetust/hüvitist on mõistlik võtta sissetulekuna arvesse või mitte. Kindlasti on siinjuures oluline lähtuda **mõistlikkuse printsiibist ja sellest, kas sihtotstarbeline toetus on kantud selleks tarbeks, et abivajaja saaks tagada oma esmavajadused** (sh eluaseme eest tasumise

pangale; osta lapsele uued talvesaapad; maksta maaklerile korteri üürimiseks sissemaks vms). Kui KOV leiab, et see on põhjendatud (vastasel juhul nt peaks ise pakkuma eluruumi tagamise teenust, mida aga nt järjekorra tõttu pakkuda ei suuda) ja panustab esmavajaduste tagamisele, saab kaalutlusotsust teha. Kindlasti tuleb silmas pidada seda, et tegemist ei ole inimese subjektiivse põhjendusega, miks tal sellele erandile peaks olema õigus, vaid KOV-il tuleb langetada kaalutletud otsus tuginedes asjaoludele ja tõenditele. Lisaks võib olla mõistlik ja eesmärgipärane siduda selliste soodsamate otsuse tegemist muude kaalutlusotsustega § 134 lõikes 4, mille puhul saab suunata inimest aktiivsemalt tööd otsima, ennast täiendama ja võtma aktiivsemat rolli oma toimetuleku parandamises.

3) lähedastelt toimetuleku parandamiseks saadud rahalisi toetusi ja kingitusi kuni poole toimetulekupiiri ulatuses perekonna kohta kuus.

[RT I, 28.12.2017, 8 - jõust. 01.01.2018]

2019. aastal on võimalik seda kaalutlusotsust tehes jätta sissetulekuna arvestamata kuni 75 eurot kuus perekonna kohta. Erinevalt eelmisest kaalutluspunktis ei ole siin tegemist sihtotstarbelise, konkreetse kulu või kahju hüvitamiseks mõeldud toetusega. KOV hindab ja kaalutleb, kas sellise erandi tegemine on otstarbekas ja eesmärgipärane või saaks neid vahendeid siiski kasutada esmavajaduste tagamiseks.

(4) Kui toimetulekutoetuse taotleja või tema perekonnaliige saab sissetulekuid, mis on makstud mitmeks kuuks ette või tagantjärele, võib toimetulekutoetuse arvestamise aluseks võtta taotlemisele eelnenud kuue kuu keskmise sissetuleku.

Seda võimalust võib, aga ei pea kasutama. **Olukorras, kus pere on näiteks saanud tagasiulatuvalt mingi suurema summa raha, on võimalik lähtuda kahest variandist:**

1. **Võtta siiski kogu saadud tulu sissetulekuna arvesse** ja seega ei saaks pere sel kuul toimetulekutoetust. Tõenäoliselt ei saaks seda ka järgneval kuul, sest kuigi siis ei ole selle raha näol enam tegemist sissetulekuga, on see vara, mida saab kasutada oma esmavajaduste rahuldamiseks. See võib olla põhjendatud valik, sest tegelikult on perel võimalik saadud raha nüüd kasutada ja toimetulekutoetus on vaid kõige esmasema tagamiseks.

2. Teine variant on lähtuda seaduses toodud võimalusest ja **arvutada kuue kuu sissetulekute põhjal välja, kas see kuu saab pere toetust või mitte**. Sel juhul liidetakse kokku eelmise kuue kuu sissetulekud (sh summa, mis on saadud tagasiulatuvalt) ja jagatakse kuuega. Kui toetus tuleb välja, siis saab pere toetust, kui ei tule, ei ole alust toetust seekord maksta. Samas võib juhtuda, et isegi, kui pere esiti saaks toetust, ei pruugi ta seda enam järgmisel kuul saada, sest kuigi siis ei ole selle raha näol enam tegemist sissetulekuga, on see vara, mida saab kasutada oma esmavajaduste rahuldamiseks. Samas on see jäetud kohaliku omavalitsuse otsustada, kuivõrd tegemist on kaalutlusotsusega.

Kui sissetulek on ette makstud, on samuti kaks võimalust:

1. **Lähtuda tavapärasest toimetulekutoetuse määramise korrast**, mille puhul võetakse arvesse isiku eelmise kuu sissetulekud. Sellisel juhul mõne kuu jooksul ei ole isikul põhjust toimetulekutoetust saada, sest tema enda vahendid (sh vara, mille alla kuulub ka raha) on

piisavad selleks, et katta eluruumi kulud ning toimetulekupiir. Edaspidi võetakse sissetulekuna arvesse pere tavapärase sissetulek.

2. Võtta arvesse inimese kuue kuu keskmine sissetulek. Seda varianti kasutades tuleks silmas pidada, et kuue kuu sissetulekuid vaadatakse toimetulekutoetuse taotlemisel mitte ainult kuu või kahe jooksul, vaid kõigi kuue kuu taotlemise puhul. Selle variandi kasuks otsustamisel tuleb inimesele selgitada, et seda näiteks neljaks kuuks ette makstud sissetuleku summat, mille ta on etteulatuvalt saanud, arvestatakse alates praegusest hetkest kuue kuu ulatuses.

(5) Arvestades käesoleva paragrahvi lõike 6 alusel kehtestatud piirmäärasid ja elamuseaduse § 7 lõike 1 punkti 2 alusel kehtestatud eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normi või perekonnaliikmete arvu, võetakse toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse järgmised jooksval kuul tasumisele kuuluvad eluasemekulud:

- 1) üür;
- 2) korterelamu haldamise kulu, sealhulgas remondiga seotud kulu;
- 3) korterelamu renoveerimiseks võetud laenu tagasimakse;
- 4) veevarustuse ja reovee ärajuhtimise teenuste maksumus;
- 5) soojaveevarustuseks tarbitud soojusenergia või kütuse maksumus;
- 6) kütteks tarbitud soojusenergia või kütuse maksumus;
- 7) elektrienergia tarbimisega seotud kulu;
- 8) majapidamisgaasi maksumus;
- 9) maamaksukulu, mille arvestamise aluseks on kolmekordne elamualune pind;
- 10) hoonekindlustuse kulu;
- 11) olmejäätmete veo tasu.

Kõik eelpool nimetatud eluasemekulud kuuluvad kompenseerimisele eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normi ning kohaliku omavalitsuse volikogu kehtestatud piirmäärade ulatuses.

(6) Kohaliku omavalitsuse üksus kehtestab toimetulekutoetuse määramiseks käesoleva paragrahvi lõikes 5 nimetatud kulude piirmäärad, mis tagavad isiku ja tema perekonnaliikmete inimväärse äraelamise. Kohaliku omavalitsuse üksus vaatab kehtestatud piirmäärad vähemalt üks kord aastas üle ning vajaduse korral kehtestab uued piirmäärad.

KOV otsustab, kas seab üürile mitu piirmäära või ühe. Ka STAR-is saab KOV-i STAR administraator mitu piirmäära üürile seada. Kehtestatud piirmäärad peavad olema sellised, mis võtavad arvesse kohalikku eripära ja seda, et sellistes piirides oleks reaalselt võimalik ka eluaset leida.

(6¹) Lisaks käesoleva paragrahvi lõikes 5 nimetatule võib kohaliku omavalitsuse üksus toimetulekutoetuse arvestamisel üksi elavale isikule või perekonnale, kellele on toimetulekutoetuse arvestamisele vahetult eelnenud kuuel kuul määratud toimetulekutoetus, võtta arvesse muid ühekordseid eluasemekulusid, mille tegemise vajadus on vältimatu ja tuleneb õigusaktist või on tingitud ohust inimese tervisele või elule, kuni ühe toimetulekupiiri ulatuses kalendriaasta jooksul.
[\[RT I, 28.12.2017, 8](#) - jõust. 01.01.2018]

Kui pere on kuuel järjestikusel kuul saanud toimetulekutoetust, siis tekib õigus saada lisatoetust, kui see on vajalik. Näiteks deformeerunud kraanikausi või WC-poti välja

vahetamiseks, gaasi- või suitsuanduri soetamiseks jne. Oluline on, et see vajadus on sisuline mitte esteetiline. Näiteks mitte toimiv kraanikauss või WC-pott võib põhjustada uputuse, puuduv gaasiandur või kontrollimata/hooldamata gaasiseade on eluohtlik jne. Piltlikult öeldes asjaolu korral, et pere soovib roosat WC-potti, ei ole erandi tegemine põhjendatud. Samas on sotsiaaltöötajal võimalus uurida ja juhtida toetuse taotleja tähelepanu sellele, kas abivajava pere kodus on elementaarsed ohutusseadmed olemas (suitsu- ja gaasiandur, tulekustuti jms) ja erandi korral soodustada ka selle võimaluse kasutamist.

(7) Eluasemekulude tasumisel varem tekkinud võlgnevust ei arvata toimetulekutoetuse arvestamisel jooksva kuul tasumisele kuuluvate eluasemekulude hulka ja see ei kuulu katmisele toimetulekutoetuse arvelt.

Sellist kulu võib KOV katta oma eelarvest. Mõni piirkond planeerib oma eelarvest vahendeid ka sellisteks ühekordseteks/erandlikeks kuludeks (näiteks toetab peresid, kellel on üürivõlgnevused tekkinud ja kes võiks vastasel juhul eluasemest ilma jääda).

(8) Üüri ei võeta toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse, kui üürijaks ja üürnikuks on omavahel abielus olevad isikud või esimese ja teise astme alanejad ja ülenejad sugulased.

Nagu eelpool mainitud (§ 132 lg 5) – üüri ei võeta arvesse, aga muid eluasemekulusid küll, kui on olemas õiguslik alus eluaseme kasutamiseks.

(9) Maamaksukulu ei võeta toimetulekutoetuse arvestamisel arvesse, kui taotleja on maamaksu tasumisest täielikult või osaliselt vabastatud maamaksuseaduse § 11 alusel.

(10) Kohaliku omavalitsuse üksus arvestab perekonnale toimetulekutoetuse määramisel täiendava kuluna käesoleva seaduse § 131 lõikes 8 sätestatud isikute eluasemekulud vastavalt käesoleva paragrahvi lõigetes 5 ja 6 sätestatule. Perekonna kohta arvestatud eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normile lisatakse iga käesoleva seaduse § 131 lõikes 8 sätestatud isiku kohta ühe perekonnaliikme kohta arvestatud eluruumi sotsiaalselt põhjendatud norm.

Eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normiks loetakse 18 m² iga perekonna liikme kohta ning lisaks 15 m² perekonna kohta. Kui eluruumi tubade arv on võrdne selles eluruumis alaliselt elavate inimeste arvuga ja eluruumi üldpind on sotsiaalselt põhjendatud normist suurem, siis võetakse normpinnana arvesse eluruumi üldpind. Eluruumis üksinda elavatele pensionäridele ning osalise ja puuduva töövõimega inimestele võib toimetulekutoetuse määramisel arvestada normpinnaks kuni 51 m². Kui perekonnaliikmete hulka kuuluval kuni 24-aastaselt õpilasel või üliõpilasel on täiendavad eluasemekulud, lisatakse perekonna kohta arvestatud eluruumi sotsiaalselt põhjendatud normile 18 m² pinda õppuri kohta.

§ 134. Toimetulekutoetuse määramine ja maksmine

(1) Toimetulekutoetust määrab ja maksab kohaliku omavalitsuse üksus jooksvaks kuuks käesoleva seadusega kehtestatud ulatuses, tingimustel ja korras. Eelnevate kuude eest toimetulekutoetust tagasiulatuvalt ei määrata.

(2) Toimetulekutoetus määratakse **viie tööpäeva** jooksul pärast kõikide dokumentide esitamist.

Toimetulekutoetuse menetlemise ja määramise tähtaegadele on Sotsiaalkindlustusameti järelevalveüksus pööranud korduvalt tähelepanu. Vahel on KOV-il välja kujunenud oma praktika menetlustähtaegade ja väljamaksete tegemise osas, mis ei lähtu sotsiaalhoolekande seadusest. Teadmatusel lähtutakse nii HMS-is sätestatud tähtaegadest kui ka näiteks SÜS-is välja toodud tähtaegadest. Oluline on silmas pidada, et sotsiaaltoetuste ja -teenuste puhul lähtume ennekõike SHS-is kirja pandust; kui seal puuduvad täpsustused näiteks menetlusaja kohta, lähtume SÜS-ist ning kui ka seal puudub sellekohane info, lähtutakse HMS-is sätestatust.

(3) Toimetulekutoetuse määramisel hindab kohaliku omavalitsuse üksus, kas toetuse taotleja või mõni tema perekonnaliikmetest vajab lisaks toimetulekutoetusele ka muud sotsiaalhoolekandelist abi.

Tegemist on olulise sättega, mis lisandus SHS-i 2016. aastal ning mille kohaselt ei ole toimetulekutoetus eraldiseisev meede, vaid seda tuleks vaadata koostoimes teiste abimeetmetega. Kindlasti ei vaja kõik toimetulekutoetuse saajad muid abimeetmeid (eriti need, kes saavad toetust 1-2 kuul ning on ajutiselt hätta sattunud), kuid paljud neist siiski vajaks ulatuslikumat abi, mis toetaks paremini inimese toimetulekut. Seda näitab ka sissejuhatuses toodud statistika, mille kohaselt saadakse aastas toimetulekutoetust kõige sagedamini 12-l korral. Pikaajalised toimetulekutoetuse saajad on kindlasti sihtgrupp, kelle puhul tuleks selgeks teha toimetulekutoetuse põhjused ning väljaselgitatud vajadustele tuginedes pakkuda ka muid vajalikke abimeetmeid. Näiteks võib perel olla abi vaja selleks, et poest soodsamaid toiduaineid valida (inimene ei pruugi mõista, et vaatama peaks nt kilohinda mitte mingi konkreetse toidukoguse maksumust) ning abi võib olla vaja ka selleks, et üldse õppida ise toitu valmistama ja mitte osta vaid poolfabrikaate või hoopis valmistoitu. Ka selline tegevus võiks kuuluda näiteks toimetulekuõppe alla, millega toimetulekutoetuse maksmist siduda (§ 134 lg 4 p 5). Toimetulekutoetuse maksmine ei tohiks olla eesmärk omaette, vaid see peaks panustama üldise toimetuleku paranemisse ning see eeldab kohalikult omavalitsuselt ka vajalike teenuste loomist ja pakkumist.

Üha enam peame liikuma selles suunas, et ka toetuse maksja (haritud ja pädev spetsialist) tegeleb inimese sisuliste probleemidega. Inimene ei pea teadma, mis on tema vajadused, kui ta KOV-i pöördub, vaid KOV peab inimest tervikuna käsitledes tuvastama probleemid ja pakkuma välja potentsiaalsed lahendused. Juhtumikorralduslik lähenemine tagab efektiivsema abi osutamise.

(4) Kohaliku omavalitsuse üksus võib jätta toimetulekutoetuse määramata või vähendada määratavat toimetulekutoetuse summat, kui:

1) toetuse taotleja või toetust taotleva perekonna liige on töövõimeline tööealine isik, kes ei tööta ega õpi täiskoormusega ega viibi akadeemilisel puhkusel;

2) toetuse taotleja või toetust taotleva perekonna liige on töövõimeline tööealine isik, kes ei tööta ega ole Eesti Töötukassas töötu või tööotsijana registreeritud;

Abivajaja suunamine töötukassasse on kindlasti üks hea variant tööle asumise soodustamiseks, kuid see ei ole kindlasti ainus võimalus. Samuti tuleks hinnata inimese potentsiaali ja võimekust tööturul osalemiseks. Näiteks tõsiste alko- või narkoprobleemidega inimest ehk ei ole mõistlik suunata kohe töötukassasse, vaid pigem rehabiliteerivale teenusele. Äsja vanglast vabanenud inimese puhul võib samuti olla vaja enne tööturule

asumist mingeid rehabiliteerivaid, toimetulekut soodustavaid teenuseid (näiteks KOV enda poolt korraldatud teenused). Kaalutusotsuste puhul tuleks silmas pidada inimeste individuaalseid erisusi ning langetada otsus selle põhjal.

3) toetuse taotleja või toetust taotleva perekonna liige on töövõimeline tööealine isik, kes ei tööta ja on Eesti Töötukassas töötuna registreeritud, kuid on ilma mõjuva põhjuseta jätnud individuaalse töötusimiskava täitmata või keeldunud pakutud sobivast tööst;

4) toetuse taotleja või toetust taotleva perekonna liige on töövõimeline tööealine isik, kes ei tööta ja on ilma mõjuva põhjuseta keeldunud kohaliku omavalitsuse üksuse pakutud sobivast tööst;

Siin näiteks on võimalik ka see, et kui üks inimene kolmeliikmelisest perest ei tee koostööd vms, siis toetust ei maksta või vähendatakse selle ühe inimese osas. Samas, kui see jätkaks pere/lapse raskesse olukorda, siis ehk ei ole seda mõistlik kasutada. Võib-olla tuleb pöörata tähelepanu sellele, et näiteks eluasemekulud saaks kindlasti kaetud ja mitte koostööalti inimese toimetulekupiiri arvelt toimub toetuse vähendamine.

KOV saab organiseerida ka näiteks heakorratöid ja sinna rakendada toetuse saajate potentsiaali, kui seda mingil põhjusel töötukassal ei ole õnnestunud teha (või ei ole see olnud mõistlik). Sellisteks heakorratöödeks võiks olla näiteks lumekoristus, lume sulamise järgselt risu kokku korjamine, sügiseti riisumine vms. Tõenäoliselt saaks väiksema vaevaga palgata antud tööd tegema mõne koristusfirma, kuid siinjuures on oluline see, et mitte aktiivsete inimeste aktiivsus tõuseks pakkudes neile võimetekohase töö tegemist, võimalust uute kogemuste saamiseks, oskuste harjutamiseks jms.

5) toetuse taotleja või toetust taotleva perekonna liige on töövõimeline tööealine isik, kes ei tööta ja on ilma mõjuva põhjuseta keeldunud kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatavast iseseisvat toimetulekut soodustavast sotsiaalteenusest;

Kui toimetulekutoetuse saajal hakkab paremini minema, näiteks suudab ta asuda tööle või õpib paremini toime tulema, on see ka KOV-ile kasulik, sest väheneb inimese abivajadus ning suureneb tema võimalus ja võimekus panustada ühiskonnaellu (mis omakorda võimaldab inimesele eneseteostust ja tõstab rahulolu). Selle kaalutuspunkti alla sobiks näiteks toimetulekuõppe organiseerimine (sellega saab ka nõ vahele võtta neid inimesi, kes väidetavalt tööl ei käi, sissetulekut ei oma, aga kuidagi ei saa päevasel ajal osaleda sellistes KOV poolt pakutavates toimetulekut soodustavates programmides). Toimetulekuõppe sisustamisel on erinevaid võimalusi – eelarve planeerimise õppimine, toidutegemise õppimine vms. Uute teenuste pakkumiseks on mõistlik uurida ka erinevaid [taotlusvoore](#), kust taotleda lisarahastust. Samuti on võimalik koostöös teenusepakkujaga pakkuda sihtgrupile, kellel on sõltuvusprobleemid ning kellele muu ei ole jõukohane, rehabilitatsiooniteenust.

6) toimetulekutoetuse taotlejal või temaga koos elaval ülalpidamist saama õigustatud lapsel või muul abi vajaval alanejal või ülenejal sugulasel, kes ei ole võimeline ennast ise ülal pidama, on õigus saada elatist, kuid taotleja keeldub elatise saamise kohta dokumenti esitamast või elatist sisse nõudmast;

Elatist võib olla välja nõutud kohtu kaudu või olla vabatahtliku kokkuleppe alusel tasutav. See pole otseselt oluline. Samas kui näiteks lapse isa maksab vabatahtlikult elatist 50 eurot ja lapse ema ei ole nõus kohtusse pöörduma ega seega ka elatisabi taotlema, võib olla mõistlik ema survestada selle kaalutuspunktiga. Samas võib-olla ostab isa lapsele kõik vajalikud riided lisaks. Siis vast pole mõistlik ema survestada. Need on alati kaalutluskohad, aga laias laastus tuleks läbi mõelda, kuidas oleks mõistlik talitada.

7) kohaliku omavalitsuse üksus leiab, et toimetulekutoetuse taotleja või tema perekonna

kasutuses või omandis olev vara, selle üürimine, rentimine või müümine tagab temale või perekonnale toimetulekuks piisavad elatusvahendid;

Siia alla kuulub ka nõ vaba raha, mis on inimese arveldusarvel; samuti kinnisvara, autod, võlad, mida inimene ei ole sisse nõudnud (nt tööandja on võlgu vms). Siia kuulub ka sõbra poolt tagastatud laen ja kinnisvara müügist saadav tulu (lõpphinnast lahutada alghind). Kuna seda viimast (alghinda) ei saa enam sissetulekuks pidada kohtulahendist tulenevalt, siis on tegemist varaga.

See, et inimesed väidavad, et nad koguvad raha eluaseme ostuks vms, ei tähenda, et seda ei saaks ega peaks esmavajaduste katmiseks kasutama. Toimetulekutoetus on viimane abimeede, mida kasutatakse juhul, kui miski muu pole inimesele minimaalset sissetulekut taganud.

Korteri üürile andmise või müümise nõudmisel tuleb samuti läbi mõelda piirkonna eripära – näiteks Kohtla-Järvel pole mõistlik öelda, et korter tuleb paari kuuga maha müüa. Seal on üüriturug väga hõre, hinnad madalad, inimesel ei pruugi õnnestuda müüa oma kinnisvara. Tallinnas on üürile andmine või kinnisvara müük tõenäoliselt realistlikum. Neid nüansse tuleb KOV-il arvesse võtta. Tuleb teha kokkulepped, mida saab fikseerida STAR-is tehtavatel otsustel stiilis: Toimetulekutoetust ei vähendatud, kuid taotlejaga kokku lepitud, et lisa-kinnisvara antakse kolme kuu jooksul üürile vms. Kui aeg on sealmaal, et korter peaks olema juba üürile antud, aga seda ei ole tehtud, tuleb hinnata, kas seda ei tehtud objektiivsetel põhjustel või tegelikult ikkagi ei soovita sellega tegeleda või elab seal sõber, kes üüri ei maksa vms. Riigil oleks väga keeruline kõiki neid nüansse ja veel lisaks KOV eripära arvesse võtta ja määrata kindlaks, kuidas alati peaks käituma. Pigem on need võimalused KOV-ile, mida sisustada ja kasutada.

8) toetuse taotleja või toetust taotleva perekonna liige ei ole kohaliku omavalitsuse üksuse hinnangul muul viisil püüdnud enda ja oma perekonna materiaalselt olukorda parandada.

[RT I, 28.12.2017, 8 - jõust. 01.01.2018]

§ 134 on kaalutusotsuse paragrahv, mis suuresti sai võimalikuks alates 2018. aastast. Täna on selge, et suur osa **KOV-e ei kasuta kaalutusotsust, sest ei osata seda teha või kardetakse toetust vähendada või selle maksmisest keelduda**. Samas on tegelikult Sotsiaalministeeriumini jõudnud KOV-ide tagasisidest ja pöördumistest ilmne, et huvi on olemas, sest see aitab distsiplineerida neid toetuse saajaid, kes tegelikult ei tee midagi selleks, et oma olukorda parandada.

KOV-idel on vaja välja mõelda, kuidas nemad seda paragrahvi sisustavad ja osa KOV-e on seda ka tegemas. On ilmne, et kogu otsustamist ei ole mõistlik jätta üksiku sotsiaaltöötaja kanda, vaid KOV-is panna paika, kuidas seda meedet rakendada nii, et see võiks tõesti inimesi realselt abistada, motiveerida. Näiteks on inimene pahuksis võlgadega ega püüagi nendega tegeleda ja keeldub ka võlanõustamisteenusest, mida KOV talle pakub. Sellisel juhul oleks mõistlik inimesele selgitada tema enda vastutust (SÜS § 5) ning kohustust teha KOV-iga koostööd (SÜS § 9) oma olukorra parandamiseks. Kui see ei vii sihile, võib olla mõistlik ühel hetkel vähendada toetust.

Samuti inimene, kes on töötukassas arvel, aga ei võta tööd vastu, keeldub KOV-i poolt pakutud heakorratööst, toimetulekuõppest vms meetmest, mis on suunatud toimetuleku parandamisele – ka siis võib olla mõistlik inimest rohkem survestada. See on mänguruum, et

vajadusel survestada inimesi astuma samme, mida väga ehk ei soovita astuda, sest mugavam on lihtsalt toetust saada. Igal juhul tuleb selle jaoks KOV-is paika panna raamistik ja jätta lisaks ruumi ka individuaalsete asjaolude arvesse võtmiseks.

Kardetakse, et inimesed pöörduvad kohtusse ja varasem praktika on näidanud, et kohus on otsustanud pigem inimese kasuks. Siinkohal tuleb rõhutada, et oluline on inimesele selgitada tema võimalusi ja kohustusi. Esimesel korral ehk pole mõistlik kohe toetuse maksmisest keelduda ega seda ka vähendada, aga inimesele tuleks selgitada, mida tal tuleb teha, mida toetuse maksmisel eeldatakse ja millised võivad olla tagajärjed, kui tingimusi ei täideta. Kui inimene neid tingimusi ei täida, siis saab vähendada toetust ja seda ka haldusotsusel selgitada (lisaks õige paragrahvi valimisele).

(5) Kohaliku omavalitsuse üksus ei või jätta toimetulekutoetust määramata käesoleva paragrahvi lõike 4 punktis 7 nimetatud põhjendusel, kui toimetulekutoetuse taotleja või tema perekonna kasutuses või omandis on ainult üks aastaringselt elamiseks kasutatav eluruum ning elamiseks, õppimiseks ja töötamiseks hädavajalikud esemed. [\[RTI, 28.12.2017, 8](#) - jõust. 01.01.2018]

(6) **Kohaliku omavalitsuse üksus maksab arvestatud toimetulekutoetuse summa kolme tööpäeva jooksul** otsuse tegemise päevast arvates vastavalt sotsiaalseadustiku üldosa seaduse § 28 lõikele 3 või posti teel või sularahas, arvestades taotleja eelnevalt väljendatud vastavasisulist soovi.

SHS-ist tulenevatele tähtaegadele tuleks kindlasti tähelepanu pöörata nagu ka eelnevalt § 134 lg 2 käsitletud on.

(7) Toimetulekutoetuse taotleja, kellele arvestatakse toimetulekutoetust eluasemekulude katmiseks, on kohustatud tagama nende tasumise.

(8) Kui toimetulekutoetuse taotleja, kellele maksti eelmisel kuul toimetulekutoetust eluasemekulude katmiseks, ei ole neid kulusid tasunud, on kohaliku omavalitsuse üksusel õigus tasuda § 133 lõikes 5 nimetatud eluasemekulud toimetulekutoetuse taotleja eest isikule määratud toimetulekutoetuse arvelt.

§ 135. Riigieelarvest makstav täiendav sotsiaaltoetus

(1) Toimetulekutoetuse saajal, kelle kõik perekonnaliikmed käesoleva seaduse § 131 lõigete 7 ja 8 tähenduses on lapsed, on õigus saada koos toimetulekutoetusega täiendavat sotsiaaltoetust 15 eurot.

(2) Kui laps saab toimetulekutoetuse taotlemise kuul 18-aastaseks, loetakse teda käesoleva paragrahvi lõike 1 tähenduses lapseks.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud täiendavat sotsiaaltoetust maksab koos toimetulekutoetusega kohaliku omavalitsuse üksus riigieelarvest käesoleva seaduse § 156 lõike 1 alusel toimetulekutoetuse maksmiseks eraldatud vahenditest.